

V. Gap ve Sanayi Kongresi Gerçekleştirildi

haber

V. GAP ve Sanayi Kongresi TMMOB Makina Mühendisleri Odası adına MMO Diyarbakır Şubesi yürütücülüğünde 26-28 Ekim 2007 tarihleri arasında Diyarbakır'da Büyükşehir Belediyesi Konferans Salonunda gerçekleştirildi.

Kongrenin ilk oturumunda "Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Siirt İllerinde Sanayinin Genel Görünümü" başlıklı alan araştırmasında elde edilen bulguların bir sunumu yapıldı. Bölgenin iktisadi durumunun bir görünümünü ortaya koyan bu ilk oturumdan sonra "GAP Bölgesinde Sanayileşmenin Genel Nitelikleri ve Sektörel Analizi"; "GAP Bölgesinde Sınai İstihdam ve Katma Değer"; "GAP'ta Bölgesel Planlama, Kalkınma ve Nüfus Hareketleri"; "GAP Bölgesinde Enerji, Çevre, Tarım ve Sulama Politikaları" ve "GAP Bölgesinin Ekonomi Politikası" başlıklı oturumlar ile "GAP'ta Sanayileşme Politikaları" konulu bir panel düzenlenmiştir.

Makina Mühendisleri Odası, GAP Belediyeler Birliği, yerel işadamları dernekleri, Diyarbakır Ticaret ve

Sanayi Odası, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, MPM, Çiftçi Sendikaları Konfederasyonlaşma Platformu, Kırsal Çevre ve Ormanlık Sorunları Araştırma Derneği gibi kurum ve kuruluşlar kongrenin bileşenlerini oluşturmuşlardır. Farklı disiplinlerden hareketle bir araya gelen çok sayıda akademisyen ve iktisatçının katıldığı Kongrede sunulan bildiriler ve yapılan tartışmaların yarattığı görevdeşlik inancıyla ortaya çıkan "saptama ve öneriler" aşağıda kamuoyunun dikkatine sunulmaktadır.

MMO Sekreteri Ali Ekber ÇAKAR

V. Gap ve Sanayi Kongresi Sonuç Bildirgesi

30 yılı aşan bir geçmişi bulunan ve başlangıçta sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik bir proje olan GAP 1998 yılında bütünleşmiş bir projeye dönüştürülmüştür. Bu projenin bölgesel kalkınma niteliğini dikkate alarak MMO tarafından 1999 yılından beri düzenli olarak organize edilen GAP ve Sanayi Kongrelerinin saptadığı birçok sorun ve önerinin bölgenin ekonomik ve toplumsal yaşamına sirayet ettiğini görebilmekteyiz.

Ancak süregelen iktidarların, GAP'a yönelik kongrelerimizde dile getirilen toplumsal, iktisadi ve insan odaklı çözüm önerilerine karşın gününbirlik politikalar dışında herhangi bir adım atmadıkları görülmektedir. Merkezi hükümetler toplumun geleceksel yapısını törpüleyen küreselleşmeye uyum yasalarını ardı ardına çıkararak tarımdan sanayiye, ulaşımdan haberleşmeye ve bankacılıktan diğer sektörlere değin dışa bağımlılığı meşru bir hale getirmişlerdir.

Bugüne değin gerçekleştirilen kongrelerde dile getirdiğimiz saptama ve önerilerdeki isabetlilikten hareketle çalışmalarımızı azimle sürdürme gayretindeyiz. TMMOB ve Odamızın bu yöndeki çabaları bölgemizi ve GAP'ı, ortak bir aklın süzgecinden geçirerek toplumsal faydanın somutlandığı bir kalkınma projesi olarak değerlendirmenin onurunu taşımaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SAPTAMALAR

Dünyamız 20. yüzyılın son 20 yılından bugüne kadar çok taraflı yatırım anlaşmaların tehdidi altındadır. Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Toplantıları, Avrupa Birliği, NAFTA ve benzeri oluşumlar kapitalist küreselleşme sarmalının pratikte örgütlenmeye başladığı bir dönemin öncüleri olarak ortaya çıkmıştır. Biliyoruz ki, kapitalist küreselleşmeyle birlikte dünya halklarına barış, adalet, kardeşlik, özgürlük değil; aksine daha fazla yoksulluk, daha fazla işsizlik, daha fazla açlık ve daha fazla savaşa dayalı bir sömürü dayatıldı. Kapitalist küreselleşme paletleri bugün Orta

Doğu'dadır, Irak'tadır veya tedirginlik içinde yaşadığımız dünyanın herhangi bir yerindedir. Virüs gibi toplumlara sirayet eden kapitalist küreselleşme ülkemizde de yaşam alanı bularak, uyum yasaları adı altında emeğin, onurun, kültürün ve iktisadi yapının çöküşünü bir erdemmiş gibi bize sunmaktadır.

Küresel emperyalist sermaye devletin sosyal nitelikli görevlerden arındırılması ve sermayenin önündeki engellerin kaldırılarak, devletlerin yeniden yapılandırılmasını toplumun tüm katmanlarına dayatmaktadır. Bu durum ülkemizde sanayi ve istihdam politikaları ile birlikte GAP projesini de etkilemektedir.

“Küreselleşme-yerelleşme” ve merkezi devlet yapılanmaları ile planlı merkezi ekonomilerin desantralizasyonu/merkezsizleştirilmesi şeklinde ifade edilebilecek olan bu süreç, bölgesel kalkınma dâhil planlama yaklaşımlarını dışlayıcı “uyum yasaları” eşliğinde ülkemize empoze edilmektedir. Bu politikaların bir sonucu da entegre bir proje olan GAP'ın tamamen uluslararası güçler ve piyasa güçlerine terk edilmesi olacaktır.

GAP bu politikalardan doğrudan etkilenmekte ve şu an Anayasa Mahkemesi'nde bulunan “Kalkınma Ajansları” yoluyla tasfiye edilmeye çalışılmaktadır. Avrupa Birliği'ne yönelik “uyum yasaları” uyarınca, GAP İdaresi'nin ortadan kalkması ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin görev süresinin 2007 yılı sonunda bitmesi ve ondan sonrada aynı uyum yasaları gereğince bölgede kurulması planlanan 3 kalkınma ajansının devreye girmesi öngörülmüştür.

9. Kalkınma Planda da dile getirilen “Küreselleşme, kent ve bölgelerin rekabeti, yönetim ve sürdürülebilir kalkınma”nın bugünün güncel dili olmasına meşruiyet kazandırılmaya çalışılmaktadır. “Sürdürülebilir kalkınma” kavram veya deyişi, küreselleşme taraftarlarınca az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma süreçlerini emperyalist bir içerikle denetlemelerinin demagojik bir aracıdır. Günümüzde kamu işletmeciliği ve hizmetlerinin tasfiyesi, “özelleştirme” ve “doğrudan yabancı yatırım”lar yoluyla kamusal varlıklara yok pahasına el konulmaktadır. “Bağımsız üst kurullara dayalı denetim” ve

“yönetişim” uygulamaları ile ulus ötesi şirketler ve uluslararası finans sermayesinin doğrudan denetimi altına almaya dayalı “yeni sömürgeleştirme” biçimleri geliştirilmektedir. Yönetişim de kamunun tasfiyesi ve piyasa lehine yönetsel biçimlerin bir ifadesi olarak kullanılmaktadır.

Yukarıda ifadesini bulan değerlendirmelerin tüm olumsuz etkilerinin GAP'a sirayet etmesi söz konusudur. GAP'ın esasen tarıma dayalı bir sanayi öngördüğünü unutmazsak, tarımdaki önemli değişimler bir kez daha ürkütücü olacaktır.

1980'li yıllardan sonra tarımsal destekler ile tarımsal ürünlerin fiyatları baskı altına alınmış ve Dünya Ticaret Örgütü ile yapılan anlaşmalarla da tarımsal iç desteklerin azaltılması ve uluslararası tekellerin iç pazara girişi öngörülmüş ve kolaylaştırılmıştır. IMF programlarıyla üreticilere verilen destekler % 70 azaltılmıştır. Kırsal yurt içi hâsılanın % 1,2'si, yani kırsal yerleşimci başına 30 dolar gibi çok düşük bir yatırım ayrılmıştır. 1990'da tarımın Türkiye genelinde gelirdeki payı % 17 iken 2006'da % 9'a düşmüştür. Yine tarımda 2001 yılında Türkiye genelinde istihdam % 37 iken 2006'da % 27'ye düşmüştür.

Son dönemlerde gerek tarım kesimi bünyesinde gerçekleşen dönüşümler, gerekse iç ve dış ekonomik koşullarda meydana gelen değişiklikler geleneksel tarım politikalarını etkisiz hale getirmiştir. Ülke genelinde uygulanan “Doğrudan Gelir Desteği”ne dayalı tarım politikaları esasen büyük toprak sahiplerine kaynak aktarımı olarak gerçekleşmiş ve % 75'i bu kesime gitmiştir. Bölgede yoğun bir şekilde iç ve dış göçlerin yaşanması, köy boşaltmalar, et ve süt sanayindeki özelleştirmeler nedeniyle de hayvancılıktaki gerileme had safhaya ulaşmıştır.

2002-2006 dönemi yatırımlarında Doğu ve Güneydoğu'ya ülke genelindeki genel yatırımlardan ancak % 9 pay düşmesi ve bölgenin en önemli sanayi kenti olan Gaziantep dışında GAP bölgesine yatırımlardan ancak % 2,20 pay düşmesi hazindir. Bölgedeki sanayinin Türkiye sanayisi içindeki katma değer payı da % 4'tür.

Bölgede sermaye verimliliği artışının işgücü verimliliğinin artışından geride kalması da GAP açısından hayli düşündürücüdür.

GAP sulama ve hidroelektrik üretimine yönelik 13 projenin toplamı olarak planlanmış ve 2005'te tamamlanması hedeflenmiştir. Bu projelerde 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali, 1,8 milyon hektar alanda sulama şebekesi yapımı öngörülmüştür. Önce 2005 yılı, şimdi de 2010 yılı için yılda 27 milyar kilowat/saat elektrik üretimi, kişi başına gelirden % 209 artış, 3,8 milyon kişiye istihdam olanağı hedeflenmiştir.

1989 yılında “Entegre Kırsal Kalkınma Projesi” olarak oluşturulan GAP, 1995 yılında yeniden gözden geçirilerek “Sürdürülebilir Kalkınma Planı”na, dönüştürülmüş, “Sürdürülebilir Kalkınma Programı” kapsamında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı UNDP, İsviçre, Fransa ve Kanada ile anlaşmalar yapılmış 2002 ve sonrasında da “AB-GAP Bölgesel Kalkınma Planı” devreye sokulmuştur.

GAP kapsamında bölge sanayisi ciddi bir gelişme sağlayamamış, toprak mülkiyeti küçük bir azınlığın elinde toplanmış olduğu gerçeği değişmemiş, proje ile mevcut ulaşım politikaları paralellik arz etmemiş, GAP'ta enerji üretimi dışındaki hiçbir hedef tutturulamamıştır. Yanlış ve fazla sulama ile 30 bin hektar kurumuş ve bu durum bölgede çölleşme, bataklık, tuzlanma, erozyon ve kanalizasyon tehdidi yaratmıştır.

GAP bölgesi hidroelektrik potansiyeli ve üretimi ile ülke ihtiyacının % 25'i bölgeden karşılanırken elektrik kilowat/saat fiyatı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bölge sanayisi enerji yetmezliğinden, altyapı eksikliğinden ve pahalı tarifeden dezavantajlı olarak etkilenmektedir. Bölgede kişi başına tüketilen enerji miktarı ise ülke ortalamasının altındadır.

Projenin tamamlanmaması, işsizliğin yüksek olduğu bölgede istihdamı olumsuz yönde etkilemekte, GAP'ın istihdam yaratacağı iddiaları, projenin aksaması ve hızlı göç gerçeğinin altında ezilmektedir.

Projenin 2010'a uzatıldığı ve bunun da gerçekleştirilemeyeceği düşünülürse, proje kapsamındaki hedeflerin bugünkü politikalarla gerçekleştirme olasılığı bulunmamaktadır. Projenin tamamlanması için 2007 fiyatlarıyla takriben 39 milyar YTL'lik bir kaynak gerektiği, bu kaynağın aktarılmadığı ve aktarılmayacağı mevcut göstergelerden anlaşılmaktadır. 2007 için 11 milyon 763 bin YTL tahsis edilmesi bunu göstermektedir.

GAP, 1990-2007 arasında Türkiye geneli kamu yatırımlarından yılda % 5-7 gibi düşük bir pay almıştır. GAP için 2006 yılı sonuna kadar 23 milyon YTL harcama yapılmıştır. Projenin mali gerçekleşme oranı % 59,3'tür.

GAP'ın en önemli başarısı enerji alanındadır. 2006 yılı sonu itibarıyla 8 hidroelektrik santrali tamamlanmış, kurulu güç itibarıyla enerji projelerinin % 74'ü gerçekleşmiş ve toplam 274,3 milyar kilowat/saat elektrik enerjisi üretilmiştir. % 26'lık kesimin inşaatı sürmektedir. Türkiye hidroelektrik enerji üretiminin % 48,5'i GAP bölgesinde gerçekleşmektedir.

2006 yılı itibarıyla 260.955 hektar alan sulamaya açılmıştır. 114.067 hektar alanda sulama şebekesi inşaatı devam etmektedir. Bu % 6'ya tekabül etmektedir. 2006 itibarıyla gerçekleşme oranı % 14'tür. Bundan sonra yapılması gereken ise, 1.449.508 hektar alandır ve % 80'e tekabül etmektedir.

Gelir Vergisi Stopajı, Sigorta Primi İşveren Hissesi ve Bedelsiz Yatırım Yeri teşvikleri en az 30 işçi çalıştıran işyerlerine verilmektedir. (Enerji desteği için en az 10 işçi çalıştırılması gerekmektedir.) Bu teşvik politikası küçük ölçekli işletmelerin aleyhindedir.

Daha 2005'lerde GAP İdaresi'nin mevcut ödeneklerle projenin ancak 19 yılda tamamlanabileceğini öngörmesi, GAP'a ilişkin kaygılarımızı doğrulamaktadır. Her yıl ortalama 30 bin hektar alanın sulamaya açıldığı düşünüldüğünde, projenin 2010'da değil ancak 2040'larda bitirilebileceği anlaşılmaktadır. Kısacası proje sahipsiz bırakılmıştır, bitirilmesi için özel bütçe gerekmektedir.

Bir önceki hükümet programında "bir bütün olarak değerlendirilecek" denilen GAP'a bu hükümet programında hiç yer verilmemiştir. Öte yandan GAP Yüksek Kurulu'nun, GAP için alternatif finans modelleri arayışına yönelik yasa tasarısı hazırlığı içinde olması, GAP'ın bir kez daha uluslararası güç ve etkilere açılacağı kaygısını oluşturmaktadır.

Su politikalarının ülkemiz ve bölge açısından önemini yanı sıra, uluslararası stratejiler açısından taşıdığı öneme karşın, sulamadaki başarısızlık bölgenin çok yönlü emperyal çıkar ve amaçların cirit attığı bir alan olmasına da neden olmaktadır.

Kongremiz bu değerlendirme ve saptamalardan hareketle GAP'ın başarıya ulaşması için şu önerileri kamuoyuyla paylaşmanın gerekliliğine inanmaktadır:

ÖNERİLER

1. GAP projesi kapsamında bugüne kadar yapılması ve tamamlanması gereken arazilerin sulanması, tarım, hayvancılık, istihdam, eğitim, alt yapı, sağlık, çevre, kültür ve yerel hammaddeleri kullanabilecek sanayi yatırımları gibi entegre projenin bütünü oluşturulan kısımlar planlamanın çok gerisinde kalmıştır. Projenin 2005 yılında tamamlanmasının öngörüldüğü ve sonra 2010'a uzatıldığı gözetildiğinde proje kapsamında amaçlanan tüm işlerin bugünkü politikalarla tamamen gerçekleşme olasılığı oldukça düşüktür. Bu nedenle başta devlet ve sanayi kesimi bölgeye yatırım yapma tutumunu gözden geçirmelidir.
2. Bölgenin kalkınması ekonomik ve sosyal açılardan planlanmalı ve kamu etkin bir şekilde devreye girmelidir. Bölgeye yönelik kamu harcamaları ciddi bir şekilde artırılmalıdır. Kamu iktisadi işletmeciliği yaşama geçirilmelidir. Kamu eliyle ivedilikle bir sanayileşme süreci başlatılmalıdır.
3. Kalkınma projelerinde rol oynayacak emek ve zengin yeraltı kaynaklarının işlenmeden bölge dışına satılması yanlışıma düşülmemelidir. Bölgenin kaderi değiştirilmeli ve emperyalistlerin iştahını kabartacağı bir pazar alan olmaktan çıkarılmalıdır.
4. GAP bölgesi kentlerinde sanayi bölgeleri ve tarım alanları bilimsel, teknik bir planlama kurgusu içinde ele alınmalıdır.
5. GAP için tarıma dayalı sanayinin ötesinde kamu öncülüğünde bir sanayileşme stratejisi gerekmektedir. Bunun temel unsurları emek ve kaynak yoğun sanayilerin desteklenmesi, sanayi/sector ve ürün çeşitliliğine dayalı bir sanayileşme politikası izlenmesi ve teknoloji yoğun sanayilere özel yatırım yapılmasıdır.
6. Sektörel çeşitlilik, KOBİ'lerin iç ve dış piyasada rekabet edebilirliği ve büyük ölçekli üretim birimleri oluşmaksızın sanayileşmeden söz etmek mümkün olmayacaktır. Bunlar merkezi bir planlama doğrultusunda gerçekleştirilmelidir. Bölgesel plan, merkezi planın bir bileşeni olmalıdır.
7. GAP projesine katılımcı bir boyut kazandırılmalı, proje ve master planlarda meslek örgütleri ve ilgili kesimlerin katılımı mutlaka sağlanmalıdır.
8. Bütçe olanakları dışında devlet özel fonlarla bölge kalkınmasına aktif katkı yapmalıdır.

9. Uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen girişimciliği destek programları dışında, kamu ve özel girişimin verimli kılınması için kamu tarafından eğitim ve teknoloji desteği verilmelidir.

10. Tarımda ve köylülükte düzen değiştirilmelidir. Bölgede tarım ve mera arazilerinin büyük çoğunluğu küçük bir azınlığın mülkiyetinde bulunmaktadır. Tarım üreticilerinin büyük bir oranı yarıcı olarak çalışmaktadır. Dolayısıyla yeni tarım arazilerinin de sulamaya açılmasıyla beraber toprak mülkiyeti önemli bir sorun teşkil edecektir. Toplumsal bir kalkınma ve adil bir bölüşümden söz edilebilmesi için toprak mülkiyeti yeniden düzenlenmeli, yeni bir tarım politikası tanımlanmalıdır.

11. Küçük üreticiye yapılacak destekler yanı sıra bölgede toprak ve tarım reformu yapılmalıdır.

12. Bölge ve ürün bazında tarım politikaları geliştirilmelidir.

13. Bölgede üretimin artırılabilmesi için çiftçilikle uğraşacak toprak sahiplerine teknik ve mali destek sağlanmalıdır.

14. Tarımdaki mevcut dönüşüm sırasında oluşan işsizliğin önlenmesi için ek önlemler alınmalıdır.

15. İşsizliğin yaygın olduğu bölgede istihdama yönelik özel kamu yatırımları yapılmalıdır.

16. Zorunlu göçlere maruz kalan köylülerin ön koşulsuz olarak köylerine geri dönüşleri ve üretim sürecine dâhil olmaları sağlanmalıdır. Boşaltılmış köyler ve sınır boyunca mayınlanmış bölgeler mayınlardan temizlenerek organik tarıma açılmalıdır.

17. Çayır-mera alanları oluşturulmalı, hayvancılık teşvik edilmelidir.

18. Bölgede üretimin artırılabilmesi için çiftçilikle uğraşacak toprak sahiplerine teknik ve mali destek sağlanmalı, küçük üreticiler desteklenmelidir.

19. Geniş ve sulanabilir nitelikteki tarım arazileri yanında GAP bölgesi su kaynaklarının Orta Doğu'ya ulaşım açısından elverişli konumu dikkatle izlenmeli ve bölge barışına hizmet edecek tarzda değerlendirilmelidir.

20. Tarımsal sulama için gerekli planlama ve kaynak transferi yapılmalıdır.

21. Bölgenin ürettiğini kendi içinde tüketen bir pazar

olmaktan kurtarılması için mevcut üretimin bölge dışında etkin bir şekilde pazarlanması sağlanmalıdır.

22. GAP Projesinin ürettiği katma değer, projenin bitirilmesi için kullanılmalıdır.

23. GAP bölgesi hidroelektrik potansiyeli ve üretimi ile ülke ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılamakta ancak bölge sanayisi enerji yetmezliğinden, altyapı eksikliğinden ve pahalı tarifeden dezavantajlı olarak etkilenmektedir. Bölgede kişi başına tüketilen enerji miktarı ise ülke ortalamasının altındadır. Bu olumsuzlukları giderici sosyal yaklaşımlar geliştirilmelidir.

24. Yerel yönetimler tarafından mevcut ve gelecekte oluşacak yerleşim birimlerine altyapı, ulaşım ve çevre sorunları konusunda çözümler üretilmeli planlı, sağlıklı kentleşmenin koşulları ilgili meslek odalarıyla birlikte oluşturulmalıdır.

25. GAP bölgesinde var olan zengin tarihi ve kültürel mirasların korunması sağlanmalıdır. Hasankeyf'in yok edilmesinin önüne geçilmelidir.

26. Okur-yazar oranı yükseltilmeli, cinsiyet ayrımcılığının üstüne gidilmelidir.

27. Halk sağlığını tehdit eden mobil santraller kapatılmalıdır.

28. Bölge sanayisinin gelişmesi, bölgesel kalkınmanın sağlanması, toplumsal refah ve huzurun sağlanması ve sosyal yaşamın yeniden düzenlenmesi ancak barışçıl demokratik bir ortamda mümkündür. Ülke demokrasisinin istikrarlı bir zemine oturması için yapısal reformlar gerçekleştirilmeli, silahlar susmalı, yaşanan terör ve şiddet politikalarının ortaya çıkardığı tüm olumsuz koşullar ortadan kaldırılmalı insan hakları ihlalleri durdurulmalı, faili meçhul cinayetler aydınlatılmalı, Kürt sorunuyla birlikte bölgenin özgün sorunlarına insani ve demokratik çerçevede çözümler üretilmelidir.

TMMOB

MAKİNA MÜHENDİSLERİ ODASI